

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพกรณีศึกษา
ในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ผู้วิจัย : พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูศรีรัตนากร

ป.ธ. ๖, พธ.บ. (English), B.A. (Pali& Buddhism), M.A. (Philosophy),
M.A. (English), Ph.D. (Pali& Buddhism)

: ผศ. ดร. วันชัย พลเมืองดี

พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

ดร.ใจ บุญชัยมิ่ง ปธ.๔,พธ.บ., M.A., Ph.D.

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓ เมษายน ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ : กรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ และบทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ และการวิเคราะห์บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในทัศนะของประชาชนในชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับสัปเหร่อที่ประจำอยู่ ณ ฼าปนสถานชุมชน จำนวน ๕ คนและแบบสอบถามความคิดเห็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๓๔ คน สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่าสัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำ฼าปนสถานชุมชน ได้รับการยอมรับตามมติของชุมชน ทั้งนี้เป็นการสืบทอดบทบาทหน้าที่จากรุ่นสู่รุ่นในตระกูลสัปเหร่อและการเรียนรู้จากครูอาจารย์ให้มีบทบาทหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับประเพณีการ

ตายของชุมชนที่สามารถสืบสานระเบียบพิธี ขั้นตอน กรรมวิธีการจัดการศพ ข้อยห้ามและข้อปฏิบัติ คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของสัปเหร่อ และความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับ ประเพณีการตายของชาวล้านนาที่มีการกล่าวขานสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน อันมีความสัมพันธ์ ต่อความรู้สึก ทศนคติ และวิถีประชา

สัปเหร่อมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เรียบร้อย และถูกต้องเป็นไปตาม ประเพณีนิยมของท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล เป็นที่ปรากฏแก่สายตาของ ประชาชนทำให้เป็นที่ยอมรับในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในภาพลักษณ์ของผู้ที่มี ความสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เป็นไปตามความคาดหวังของคนในชุมชน ทั้งนี้ อัตลักษณ์ ตัวตนที่แสดงออกต่อการเคร่งครัดในระเบียบข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ และการใช้คาถาอาคมในการ ประกอบพิธีกรรมบ่งบอกถึงการเป็นผู้มีความรู้เฉพาะบุคคล จึงเป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุนความ เชื่อมั่น ความศรัทธา และทศนคติที่ดีต่อบทบาทของสัปเหร่อในการจัดการพิธีงานศพของชุมชน บทบาทของสัปเหร่อที่สำคัญตั้งแต่การให้คำแนะนำและปฏิบัติเกี่ยวกับการอาบน้ำศพ การแต่งตัว ศพ การมัดตราสัง การตั้งศพ การรักษาความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการนำศพออกจากบ้าน การเผา ศพหรือการปลงศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการทิ้งเบ้าให้ตากเลียขยกลา การนำน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ การแปรรูป และการเก็บอัฐิ

การพัฒนาภาพลักษณ์บทบาทของสัปเหร่อให้เป็นที่ประจักษ์ ซึ่งต้องแสดงแบบอย่างแห่ง ความประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม การมีเครื่องแต่งกายที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนของ สัปเหร่อ การพัฒนาองค์ความรู้อย่างลึกซึ้ง และระดับความชำนาญในการจัดการพิธีศพอย่างมือ อาชีพ และการเป็นผู้ให้การศึกษาเกี่ยวกับคตินิยม คำสอน ปรีชาธรรมเนื่องในงานศพ และสอด ประสานกับความเชื่อท้องถิ่นตามประเพณีที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการดำรงชีพด้วยความไม่ ประมาท ตลอดจนการยึดถือปฏิบัติตามระเบียบพิธี รูปแบบ และขั้นตอนพิธีการจัดการศพที่เป็น ประเพณีนิยมของท้องถิ่นที่สืบทอดมาอย่างเคร่งครัดนำไปสู่การสร้างศรัทธา และความเชื่อมั่นต่อ การธำรงรักษาบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

Title of Thesis : The Role of The Undertaker Towards Funeral Ritual: A Case Study of
 Tambon Lhuang Tai Municipality, Ngao District, Lampang Province

Researcher : Phra Chanchai Jayamedh✳ (khamvichai)

Title of Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakru Srirattanakorn, Pali VI, B.A. (English), B.A. (Pali& Buddhism),
 M.A. (Philosophy), M.A. (English), Ph.D. (Pali& Buddhism)

: Asst. Prof. Dr. Wanchai Pholmaungdee, B.A. (Religions), M.A. (Buddhist
 Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

:Dr. Jai Boonchaiming, Pali VI, B.A. M.A. (Buddhist Studies),
 Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation: :April 3, 2013

Abstract

The purposes of the study entitled “The Role of Undertaker towards Funeral Ritual: A Case Study of Luangtai Sub-district Municipality, Ngao District, Lampang Province” were (1) to study the undertakers’ belief and (2) to investigate their role in funeral ceremony according to public view. This is a mixed method research, quantitative and qualitative form, employing a set of interview distributed to 5 morticians working for the community crematoriums, and the questionnaire distributed to the sampling numbering 334 living in the area of Luangtai sub-district, Ngao district, Lampang. The statistic used in this study was frequency, percentage, means and standard deviation.

The study found that the undertaker has been defined to perform the role as manager of the deceased at the community crematorium by the community's resolution. The role is inherited from generation to generation in the lineage called "Undertaker Family" and learning from the teacher to focus on the role to continue the tradition of a ritual procedure, process of dead bodies management, restrictions and regulations, superstitious beliefs which is the identity of the undertaker together with the basic beliefs in the death of the Lanna traditional heritage handed down from the past to the present that is related to the feelings, attitudes and people's ways.

The undertaker has a key role to manage a funeral business well and appropriately in accordance with local traditions. The mortician is a typical skilled person to public eyes and is recognized in the potential and role of the undertaker in terms of the important man who manage funeral to meet the expectations of the community. The undertaker's identity can be revealed via the strict prohibition, regulation, the use of black magic rituals to indicate an individual's knowledge. This is important to support community's conviction, faith and attitude towards the undertaker's role in the funeral ceremony of the community. The mortician's vital role starts from giving advice and practices in bathing, dressing a corpse, tying shroud to the dead body, placing the deceased, preserving certain beliefs on carrying the dead body out of the house, cremating or funeral, belief about the dropping cowrie (money) to grandfather named Takalee and grandmother Kala, cleaning deceased with coconut water, transforming and ash collecting.

The development of the undertaker's character to be revealed is to show the pattern of moral behavior. The costumes also convey the spiritual identity of the mortician. To develop a deeper knowledge, to be expertise in funeral service management as professional, to provide the morale teachings and riddle in the funeral together with local beliefs, traditions and way of life associated with living with reckless way, and to abide by the regulations and procedures of the local tradition inherited strictly lead to the creation of faith and trust to maintain the role of the undertaker who has contributed significantly to the existence of local culture.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำเร็จดังเป้าหมายได้เพราะความกรุณาจากพระครูศรีรัตนกร ประธานกรรมการ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันชัย พลเมืองดี ดร. ใจ บุญชัยมิ่ง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้ได้รับความกรุณาข้อเสนอแนะ ทางวิชาการ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและอาจารย์ ดร.สิงห์คำ รักษ์ป่า ที่กรุณาตรวจแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ จึงขอกราบขอบพระคุณและเจริญพรมา ณ โอกาสนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ โยมธรรมรงค์ โยมสมใจ ธงพานิช และอาจารย์อำพัน ชลิตตะ ที่ให้การอุปถัมภ์ปัจจัยในการศึกษาเล่าเรียน ขอขอบพระคุณ คณะครู-อาจารย์ทุกท่านที่ถ่ายทอดสรรพวิชา อันเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาแก่ผู้วิจัยขอคุณเพื่อนสหธรรมิกร่วมชั้นทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระครูปลัดสมพงษ์ วชิรเมธี ที่เป็นกัลยาณมิตรที่คอยแนะนำและช่วยเหลือมาด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้ใหญ่บ้าน สัปเหร่อชุมชน และประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภอฉวาง จังหวัดลำปาง ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จนสำเร็จลุล่วงอย่างครบถ้วน

คุณค่าและประโยชน์ใดจากผลงานวิจัยนี้ ขอบมอบเป็นเครื่องบูชาแก่พระคุณบิดา มารดา ตลอดจนครูอาจารย์ ที่มีส่วนร่วมในการวางรากฐานการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย

หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีคุณค่าประโยชน์ใด ๆ ขอประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จงเกิดมีแก่ทุกท่าน เพื่อจรโลงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาและสืบสานพิธีกรรมอันเป็นมรดกทรงคุณค่าของบรรพชนสืบต่อไป

พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิจัย)

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ค
กิตติกรรมประกาศ		จ
สารบัญ		น
สารบัญตาราง		ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		ณ
บทที่ ๑ บทนำ		
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		๑
๑.๒ วัตถุประสงค์		๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย		๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ		๔
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย		๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ		๕
บทที่ ๒ ทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต่องานศพ		๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีการตาย		๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสัปเหร่อ		๓๒
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๔๑
๒.๕ กรอบแนวคิดของการวิจัย		๔๖
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย		
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างทดลอง		๔๓
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย		๔๘
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล		๕๐
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล		๕๐

บทที่ ๔ ผลจากการศึกษา

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ	๕๑
ส่วนที่ ๒ ความเชื่อของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ	๕๒
ส่วนที่ ๓ บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ	๕๕
ส่วนที่ ๔ บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในทัศนะความคิดเห็น ของประชาชนในชุมชน	๕๘
ส่วนที่ ๕ แนวทางการดำรงรักษาและสืบทอดสัปเหร่อในชุมชนล้านนา	๖๖

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๘
๕.๒ อภิปรายผล	๗๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๓

บรรณานุกรม	๗๔
------------	----

ภาคผนวก	๗๘
---------	----

ประวัติผู้วิจัย	๑๐๐
-----------------	-----

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๔๘
ตารางที่ ๔.๑	บทบาทของสัปเหร่อต่อพิธีงานศพที่ประจำอยู่ ณ ฌาปนสถานชุมชน	๕๕
ตารางที่ ๔.๒	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๐
ตารางที่ ๔.๓	แสดงความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของผู้ตอบ แบบสอบถาม	๖๑
ตารางที่ ๔.๔	แสดงระดับบทบาทของสัปเหร่อเกี่ยวกับความเชื่อ ในการจัดการพิธีงานศพ	๖๒
ตารางที่ ๔.๕	แสดงระดับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่องานศพในชุมชน	๖๔
ตารางที่ ๔.๖	แสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อการสืบทอดอาชีพ สัปเหร่อในชุมชน	๖๕
ตารางที่ ๔.๗....	ความถี่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการธำรงรักษาและ สืบทอดสัปเหร่อในชุมชน	๖๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงที่มา เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ส. (ไทย) ๕/๑๒๒/๒๒๖ = ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๑๒๒ หน้า ๒๒๖

พระวินยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	วินยปิฎก	ภิกขุวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
---------	--------	----------	-----------------	------------

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อ.จ.ต.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ตักนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.อ.ติ.	(บาลี)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาติ	(ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ข.ชา.อ.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ชาดกอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ข.ธ.อ.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

